

predmetih. Njen namen, da bi približala preteklost sedanjim vernikom koprške škofije, je bil več kot dosežen, saj si jo je ogledalo okrog 800 ljudi, ki so se na ta dan zbrali v Vipavi.

Marija Čipič Rehar

Razstava ob 50-letnici priključitve cone B STO k Jugoslaviji

Polpreteklo zgodovino slovenske Istre je nedvomno najmočneje zaznamoval podpis Londonskega memoranduma, ki je pravno prinesel konec Svobodnega tržaškega ozemlja in razširitev jugoslovanske civilne uprave na območje dotodanje vojaške cone B STO, dejansko pa priključitev ozemlja Jugoslaviji oz. cone A Italiji. Pokrajinski arhiv Koper je dogodek zaznamoval s postavitvijo razstave in izdajo zbornika. Nosilka projekta obeležitve te pomembne obletnice je bila naša ustanova, vendar je bil celoten projekt zasnovan v sodelovanju z Domoznanskim oddelkom Osrednje knjižnice Srečka Vilharja v Kopru ter nekaterimi posamezniki in kulturnimi ustanovami slovenske Istre in širšega slovenskega prostora. Omejili smo se na prikaz slovenskega dela cone B STO. Odprtje dveh dopolnjujočih se razstav v Pokrajinskem arhivu Koper in Osrednji knjižnici Srečka Vilharja v Kopru z naslovom *Cona B Svobodnega tržaškega ozemlja (1947–1954) Zona B del territorio libero di Trieste* je bilo 25. oktobra 2004, na dan jugoslovanske ratifikacije memoranduma. Osrednja razstava, ki je bila posvečena zgodovinskemu orisu nastanka STO in življenja v njem, je bila v arhivu, razstava v knjižnici, ki so jo pripravili delavci Domoznanskega oddelka, pa je bila posvečena predstavitvi odmevov na ukinitvev STO in priključitev dela ozemlja Jugoslaviji in Italiji v tedanjem slovenskem in italijanskem tisku. Slavnostni govornik na odprtju razstave je bil zgodovinar dr. Boris M. Gombač, ki je kritično orisal dogajanja od leta 1918, ko je italijanska vojska zasedla Trst in sosednje območje, do ukinitve STO oktobra leta 1954 ter aktualiziral dogajanje ob obletnici priključitve v italijanski javnosti.

Ker je sicer kratkotrajna, le sedem let trajajoča politična tvorba Svobodnega tržaškega ozemlja pustila globoke sledi v življenju in delu tako istrskega kot tudi tržaškega prebivalstva, sta avtorici razstave Zdenka Bonin in Nada Čibej želeli z arhivskim gradivom sodobnikom obuditi spomine na doživeto obdobje, mlajšim generacijam pa približati čas, ki je v marsičem vplival na kasnejše življenje in celotni razvoj tega območja. 196 dokumentov, razvrščenih na 20 panojih, je tako pričalo o življenju ljudi na območju slovenskega dela cone B STO od njenega nastanka 1947 do ukinitve leta 1954. Življenjski utrip območja je bil prikazan v obliki delovanja posameznikov in društev v kulturnemu, šolskem in zdravstvenem življenju. Ker je območje pravnoformalno delovalo kot svoja država in je nekaj časa imelo svoj lastni denar, so bila na posebnem panoju predstavljena vsa plačilna sredstva, ki so jih uporabljali v coni B STO, in vse redne in priložnostne znamke, kar jih je izdala koprška poštna uprava. Razstavo so začeli panoji, namenjeni geografski označitvi območja, pariški mirovni konferenci in ustanovitvi STO ter statističnemu pregledu, zaključevali pa so jo dokumenti o Londonskem memorandumu. Predvajani filmski posnetki Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije o predvolilnem zborovanju v Kopru leta 1950, življenju v istrskih mestih in zaledju v prvih letih nastanka STO ter zborovanju na Okroglici septembra leta 1953, so razstavo popestrili in jo bolje umestili v tedanji prostor in čas. Posvečena je bila ljudem in dogajanjem, ki so zaznamovali novejšo zgodovino slovenske Istre.

Razstavljene dokumente hranijo Pokrajinski arhiv Koper, Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Arhiv Republike Slovenije, Inštitut za narodnostna vprašanja Ljubljana, Slovenski filmski arhiv pri Arhivu Republike Slovenije, OŠ Aleša Beblerja v Hrvatinih, OŠ Dekani, OŠ Oskarja Kovačiča iz Škofij in OŠ Vojke Šmuc iz Izole, Pokrajinski muzej Koper, Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran ter posamezniki: Ivan Nanut, Marcel Fičur, Marjan Križman, Nada Morato in Ofelia Bonin.

Zdenka Bonin, Mirjana Kontestabile Rovis

Razstava "Učitelj naj bo"

V letu 2004 je PAK gostoval z razstavo "Učitelj naj bo" v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani in razstavo Hrpelje skozi čas v Kulturnem domu v Hrpeljah. Razstava "Učitelj naj bo", ki jo je pripravila Mirjana Kontestabile Rovis ob 130-letnici koprškega učiteljskega in je bila postavljena oktobra leta 2003 ob nastanku Univerze na Primorskem, je od 19. novembra do 31. aprila gostovala v Slovenskem šolskem muzeju. Razstava je bila postavljena skupaj z razstavo Šola in znanje skozi čas, ki jo je pripravil ljubiteljski zbiralec iz Kopra Janez Janežič. Oba avtorja sta pripravila zgi-banko; izdal jo je Slovenski šolski muzej.

Učiteljsiše v Kopru ima za Slovensko Istro poseben pomen, saj je to prva srednja šola, na kateri je pouk potekal tudi v slovenščini. Generacije učiteljev, ki so končale koprsko učiteljsiše, so Slovenski Istri dale vrsto narodnih buditeljev in politikov, ki so z ustanavljanjem bralnih in gospodarskih društev ter hranilnic spodbudili kulturno in gospodarsko rast; prekinila jo je prva svetovna vojna in potem italijanska fašistična oblast, ki je ukinila slovensko šolstvo. Šele leta 1947 je v Portorožu začelo delovati slovensko učiteljsiše; v 90-ih letih je preraslo v visokošolsko izobraževanje. Razstava skuša povezati 130-letno tradicijo slovenskega izobraževanja učiteljstva in ga povezuje tudi z nastankom Univerze na Primorskem.

Na prvih petih plakatih so prikazani učiteljsiše, stavba, seznam predmetov, razna spričevala, redovalnice, sezname učbenikov ter program slovenskega jezika, seznam štipendij ter fotografije znanih profesorjev in dijakov v obdobju Avstrije. Šesti pano predstavlja tematično obdobje italijanske oblasti, ko je fašizem z Gentilejevo reformo povsem zatrl slovensko šolstvo. Na sedmem panoju pa je predstavljeno partizansko šolstvo, ki je vzniknilo leta 1943 po kapitulaciji Italije. Preostali trije panoji so namenjeni obnovi slovenskega šolstva v Istri po letu 1945 in prikazu razvoja učiteljskega izobraževanja od povojnih časov do danes, ko je srednješolsko izobraževanje preraslo v visokošolsko.

Zdenka Bonin, Mirjana Kontestabile Rovis

Razstava Hrpelje skozi čas

V prostorih Kulturnega doma v Hrpeljah je bila postavljena ob 700. obletnici prve omembe Hrpelj in je bila na ogled od 24. aprila do 5. maja 2004. Zgodovino Hrpelj je zaznamovali bližina Trsta in slovensko-italijanske meje, katere pomen se je povsem spremenil z vstopom Slovenije v EU. Tako postajajo stiki z občino Dolina, v kateri živijo zamejski Slovenci, ponovno živahni.

Razstavo sta v sodelovanju PAK-a in Kulturnozgodovinskega društva v Hrpeljah postavila Vladimir Grželj in Mirjana Kontestabile Rovis. Na razstavi sta bili v ospredju predvsem slikovno in fotografsko gradivo Hrpelj, predstavljeno je bilo v obliki reprodukcij približno 200 starih zemljevidov, dokumentov, fotografij in razglednic, ki pričarajo zgodovinski razvoj kraja in značilnosti njegovih posameznih obdobj. Ob razstavi je izšla monografija z naslovom *Kronika Hrpelj*; v njej je objavljenih veliko razstavljenih fotografij in dokumentov. Urednica je bila Mirjana Kontestabile Rovis. V knjigi so najprej predstavljene geografske značilnosti Hrpelj ter krajši zgodovinski oris obdobja od prvih naselbin do danes, nato pa sledijo društvena, cerkvena, šolska in gospodarska kronika kraja ter popisi prebivalcev.

Zdenka Bonin, Mirjana Kontestabile Rovis

Ervin Hartman starejši; glasbeni učitelj, dirigent in skladatelj (1904–1988)

Ob stoti obletnici rojstva Ervina Hartmana starejšega so v razstavišču Pokrajinskega arhiva Maribor pripravili razstavo o njegovem življenju in delu. Izšel je tudi katalog k razstavi, zvezek XX, v katerem je v uvodniku direktorica Pokrajinskega arhiva Maribor, mag. Slavica Tovšak, omenila, katere pomembne osebnosti in družinske fonde hrani mariborski arhiv ter pojasnila njihovo vrednost za zgodovino. Ervin Hartman mlajši je prispeval očetov življenjepis z natančnim orisom njegove glasbene poti. V katalogu je tudi tabelarično prikazan glasbeni opus Ervina Hartmana starejšega, ki poleg naslova skladb navaja še zvrst, zasedbo in leto nastanka. Naveden tudi seznam skladb, ki so jih izvajali pod njegovim vodstvom, in sicer po posameznih letih. Vladimir Klinar, dolgoletni predsednik KUD-a Pošta Maribor, Janez Karlin, častni predsednik Zveze kulturnih društev Maribor, ter Matjaž Drevenšek, izredni profesor na Akademiji za glasbo, so zapisal svoje spomine na Hartmana. Razstava, ki jo je ob pomoči arhivista Jureta Mačka pripravil Ervin Hartman mlajši, je prikazala številne fotografije, note, plakate, priznanja pa tudi nekatere predmete, med katerimi je bil posebno zanimiv pisalni stroj za pisanje not.

Mojca Horvat

Mariborska društva in društveno življenje pred drugo svetovno vojno

Arhivist Jure Maček je na razstavi predstavil 19 različnih društev, katerih dokumente hrani Pokrajinski arhiv Maribor. Gre za pester izbor društev – narodnih, političnih, kulturnih, športnih, glasbenih itd., in sicer tako slovenskih kot nemških. Vsako društvo je predstavljeno s kratkim historiatom in nekaterimi značilnimi dokumenti: *Slovanska čitalnica v Mariboru*, *Bralno in pevsko društvo Maribor*, *Dramatično društvo v Mariboru*, *Slovensko politično društvo v Mariboru*, *Zgodovinsko društvo v Mariboru*, *Muzejsko društvo v Mariboru*, *Glasbena matica Maribor*, *Nemško moško pevsko društvo Maribor*, *Jugoslovansko-češkoslovaška liga*, *Sokolsko društvo Maribor – matica*, *Športno društvo Maribor*, *Slovenski športni klub Maraton*, *I. delavsko kolesarsko osrednje društvo za Slovenijo v Mariboru*, *Kolesarski klub Edelweiss 1900*, *Profesorsko društvo – pododbor Maribor*, *Zveza jugoslovanskih železničarjev – podružnica Maribor*, *Društvo za podporo revnih učencev na ljudskih in meščanskih šolah v Mariboru*, *Društvo za varstvo deklet v Mariboru*, *Schlaraffia Marpurghia*.

Ob razstavi je izšel tudi Katalog (zvezek XXI), v katerem je v uvodnik mag. Slavica Tovšak opozorila na problematiko prevzemanja društvenih fondov v arhive, Jure Maček pa je v svojem prispevku označil